НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 2016

КИЇВ * 2018

УДК 904(477)
А-87

Головний редактор
БОЛТРИК Юрій Вікторович, *канд. іст. наук*

Редакційна колегія
БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, *д-р іст. наук*
ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, *канд. іст. наук*
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, *д-р іст. наук, проф.*
ІВАКІН Гліб Юрійович, *член-кореспондент НАН України, проф.*
КРИЖИЦЬКИЙ Сергій Дмитрович, *член-кореспондент НАН України*
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, *канд. іст. наук*
МОЦЯ Олександр Петрович, *член-кореспондент НАН України, проф.*
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, *д-р іст. наук, проф.*
ПОТЄХІНА Інна Дмитрівна, *канд. іст. наук*
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, *д-р іст. наук, проф.*
СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, *канд. іст. наук*
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, *д-р іст. наук, проф.*
ЧАБАЙ Віктор Петрович, *член-кореспондент НАН України, проф.*

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України

Прийом матеріалів:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12
м. Київ 04210
тел. (044) 254-11-37, 254-11-66
факс (044) 418-33-06

Виходить за підтримки
ВГО «Спілка археологів України»

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2016 / гол. ред. Ю. В. Болтрик. — Київ: ІА НАН України, 2018. — 354 с.

ISBN 978-966-02-8426-5

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)

В оформленні обкладинки використано фото: розкоп И в Ольвії (*А. В. Буйських*) і червонофігурний лекіф, Аттіка (*А. В. Івченко*)

ISBN 978-966-02-8426-5

© Інститут археології НАН України, 2018
© Автори статей, 2018

Редактор: *І. В. Черновол*; оформлення обкладинки: *А. В. Панікарський*; верстка: *С. А. Горбаненко*

ПП «Видавництво «Стародавній Світ»
тел.: (044) 599-34-43
e-mail: books@ancientry.org
www.ancientry.org

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

Підписано до друку 01.02.2018 р. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Обл.-вид. арк. 43,3.
Ум. друк. арк. 41,2. Тираж 300 прим. Зам. № 27-02.

ЗМІСТ

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

ВИНОГРОДСЬКА Л. І. Археологічні дослідження на території Замкової гори у м. Хмільник Вінницької області 7

ВИНОГРОДСЬКА Л. І. Археологічні дослідження у м. Вінниця 9

РУДЬ В., УЛРАУ Р., ФЕДОРОВ С., ЗАЙЦЕВА О. Дослідження на поселеннях трипільської культури Тростянчик та Війтівка 11

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

ВЕРБА Т. В. Розвідки у верхній течії р. Серни. . . . 15

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

РОМАШКО О. В., МАРІНА З. П. Дослідження кургану біля с. Катеринівка у Присамар'ї 17

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

ЗАБАВІН В. О., НЕБРАТ С. Г. Дослідження кургану на півдні Донеччини 19

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

ЗАЛІЗНЯК Л. Л., ТОМАШЕВСЬКИЙ А. П., ПЕРЕВЄРЗЄВ С. В., ПАВЛЕНКО С. В., ХОПТИНЕЦЬ І. М., СОРОКУН А. А. Палеолітичні стоянки Овруцького кряжу. 20

ПЕТРАУСКАС А. В., ЗОЦЕНКО І. В, ХАДАДОВА М. В. Експериментальні дослідження давньоруських човнів 23

ПЕТРАУСКАС А. В., ІЄВЛЕВ М. М., ТАРАБУКІН О. О., ХАДАДОВА М. В. Археологічні дослідження Житомира 24

ПЕТРАУСКАС А. В., ХАДАДОВА М. В. Розкопки древлянського городища VIII ст. у м. Малині 28

ПЕТРАУСКАС А. В., ХАДАДОВА М. В. Дослідження стародавнього Іскоростеня 30

ХОПТИНЕЦЬ І. М. Розвідки в Лугинському районі на Житомирщині 31

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ

КОТИГОРОШКО В. Г., МОЙЖЕС В. В. Дослідження Малокопанського городища. 33

МОЙЖЕС В. В. Дослідження Горянської ротонди 34

МОЙЖЕС В. В. Дослідження Мужіївської середньовічної церкви 36

ПРОХНЕНКО І. А. Дослідження Королівського замку Нялаб 37

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

АНТОНОВ А. Л. Розкопки Запорізького обласного краєзнавчого музею. 40

БІЛЯЄВА С. О., ГУЛЕНКО К. С., ФІАЛКО О. Є. Дослідження Південної Середньовічної експедиції ІА НАНУ 41

ГОЛИК А. А. Розвідка в Бердянському районі Запорізької області 42

ДЖОС В. С. Роботи в Національному історико-археологічному заповіднику «Кам'яна Могила» 43

ДРОВОСЄКОВА О. В. Археологічні дослідження на території історико-архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова» 44

ЄЛЬНИКОВ М. В. Археологічні дослідження поселення «Мечеть-Могила» 47

НИКОНЕНКО Д., МАТЕРА М. Дослідження Консуловського пізньоскіфського городища 49

ПАПАНОВА В. А., ТОЩЕВ Г. М., ГОЛИК А. А. Дмитрівський курганний могильник на північному узбережжі Азовського моря. 50

ТОЩЕВ А. Г., АНДРУХ С. І. Сорокина балка — пам'ятка скіфського часу та середньовіччя біля с. Велика Знам'янка на Запоріжжі 52

ТОЩЕВ Г. М., АНДРУХ С. І., ТОЩЕВ А. Г. Дослідження могильника Мамай-Гора 53

КИЇВ

ІВАКІН Г. Ю., БАРАНОВ В. І., БІБІКОВ Д. В., ЗОЦЕНКО І. В., ІВАКІН В. Г., КРИЖАНОВСЬКИЙ В. О., ОЛЕНИЧ А. М., ПЕРЕВЕРЗЄВ С. В. Науково-рятівні дослідження Архітектурно-археологічної експедиції ІА НАНУ у 2014—2016 рр.. 54

ІВАКІН Г. Ю., БАРАНОВ В. І., БІБІКОВ Д. В., ЗОЦЕНКО І. В., ІВАКІН В. Г., ОЛЕНИЧ А. М. Науково-рятівні дослідження Архітектурно-археологічної експедиції ІА НАНУ у Феофанії 55

ІВАКІН Г. Ю., БАРАНОВ В. І., БІБІКОВ Д. В., ІВАКІН В. Г., ОЛЕНИЧ А. М., СЕРГЄЄВА М. С., ЧМІЛЬ Л. В. Науково-рятівні дослідження архітектурно-археологічної експедиції ІА НАНУ на вул. Кирилівській, 37 у м. Києві 58

ІВАКІН Г. Ю., БАРАНОВ В. І., ЗОЦЕНКО І. В., ІВАКІН В. Г. Дослідження на вул. Десятинна, 9 у м. Києві 60

ІВАКІН Г. Ю., КОЗЮБА В. К., МАНІГДА О. В., ЧЕКАНОВСЬКИЙ А. А. Дослідження Південного палацу в Києві. 62

КОЗЛОВСЬКИЙ А. О.,КРИЖАНОВСЬКИЙ В. О., Давньоруське кладовище на Копирівому кінці в м. Києві 64

КОЗЛОВСЬКИЙ А. О., КРИЖАНОВСЬКИЙ В. О. Дослідження давньоруського поселення по вул. Кудрявській, 24-а в м. Києві 67

САГАЙДАК М. А., ІВАКІН В. Г., БІБІКОВ Д. В. Археологічні дослідження по вул. Фрунзе, 5 71

ТАРАНЕНКО С. П., ЗАЖИГАЛОВ О. В., БАЛАКІН С. А., ФІНАДОРІНА Д. В., МИСЬКО Ю. В. Дослідження на території Митрополичого саду Києво-Печерської лаври 72

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

ВІДЕЙКО М. Ю., БУРДО Н. Б., УЛРАУ Р., СЛЄСАРЄВ Є., ВІДЕЙКО М. М., ТІДЕ Х., ТІДЕ В. Дослідження поселення трипільської культури в ур. Коломийців Яр біля с. Копачів 75

ГОТУН І. А., КАЗИМІР О. М. Вивчення Ходосівського археологічного комплексу у 2015—2016 рр. . 78

ГОТУН І. А., НЕПОМЯЩИХ В. Ю., ШАХРАЙ Д. О. Обстеження посаду літописного Білгорода Київського 80

ГОТУН І. А., СУХОНОС А. М., КАЗИМІР О. М., СИНИЦЯ Є. В., ГУНЬ М. О. Десятий сезон розкопок поселення Ходосівка-Рославське. 82

ІВАКІН В. Г., БІБІКОВ Д. В., ОЛЕНИЧ А. М., ПЕРЕВЕРЗЄВ С. В. Археологічні дослідження на території м. Вишгород 84

КАЗИМІР О. М., ГОТУН І. А., БАБЕНКО Р. В., СИНИЦЯ Є. В., ШАХРАЙ Д. О., ГУНЬ М. О., ЛОЗНИЦЯ Т. В. Охоронні дослідження південно-західної частини Софіївсько-борщагівського поселення 86

КАЗИМІР О. М., ГОТУН І. А., БАБЕНКО Р. В., СИНИЦЯ Є. В., ШАХРАЙ Д. О., ОСИПЕНКО М. С., ГУНЬ М. О., ЛОЗНИЦЯ Т. В. Розкопки північної частини поселення в Софіївській Борщагівці 88

КРАВЧЕНКО Е., МАНІГДА О., ШЕЛЕХАНЬ О. Хотівське городище: влаштування й інфраструктура 91

ЛИСЕНКО С. Д., ЧМІЛЬ Л. В. Нові пам'ятки доби бронзи з околиць Іванкова 95

МОЦЯ О. П., ГОТУН І. А., ПЕТРАУСКАС А. В., ШАХРАЙ Д. О. Маловідоме давньоруське городище на Середньому Дніпрі 97

ПЕТРАУСКАС А. В. Наукове археологічне обстеження у Мархалівці на Київщині 98

ПЕТРАУСКАС А. В., ГОТУН І. А., ШАХРАЙ Д. О., КАЗИМІР О. М., ГУНЬ М. О. Про роботи в Гребенях на Київщині 99

ЧМІЛЬ Л. В., КОЗЮБА В. К., ПОЧИНОК Е. Ю., ОЛЕНИЧ А. М. Обстеження гут у Київському поліссі 101

ЧМІЛЬ Л. В., КОЗЮБА В. К., ХАМАЙКО Н. В. Археологічні розвідки на Нижньому Тетереві 103

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

ЗАЛІЗНЯК Л., ВЄТРОВ Д., ХОПТИНЕЦЬ І. Дослідження граветської стоянки Троянове 4В під Новомиргородом 105

ЗАЛІЗНЯК Л. Л., НЕЗДОЛІЙ О. І. Дослідження стоянки Коробчине-курган 108

ЗАЛІЗНЯК Л. Л., ШЕВЧЕНКО Т. О. Дослідження похованого яру на мустьєрській стоянці Андріївка 4 на Кіровоградщині 112

КІОСАК Д. В. Розкопки багатошарової пам'ятки Мельнична Круча 116

ОРЛИК О. П. Розвідки на Кіровоградщині 117

РУДЬ В., СОБЧУК В., ЗАСЯДЬВОВК Р., ПЕРЕСУНЧАК О., ІВАНОВ М. Обстеження пам'яток археології навколо с. Хащувате Гайворонського району 117

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

БІЛАС Н., ГАВІНСЬКИЙ А., МИЛЯН Т. Вивчення багатошарової пам'ятки Винники-Лазки 120

ГАВІНСЬКИЙ А., БАДЯК В. Дослідження поселення маліцької культури доби енеоліту Ставчани Х на Львівщині 122

ГАВІНСЬКИЙ А., БІЛАС Н., РИБІЦЬКА М., ДЯЧЕНКО О. Розкопки поселення культури лійчастого посуду Винники на горі Лисівка 123

ДОВГАНЬ П. М., СТЕБЛІЙ Н. Я. Дослідження Буської археологічної експедиції у 2015—2016 рр. 125

ІЛЬЧИШИН В., ГРЕЧКО Д. Дослідження бронзоливарної майстерні ранньоскіфського часу біля села Гончарівка Золочівського району на Львівщинні 127

КОРЧИНСЬКИЙ О., ПАВЛІВ Д., ПЕТЕГИРИЧ В. Розвідкові дослідження на території історико-культурного заповідника «Стільське городище» . 129

МИЛЯН Т., НАЗАР І., КОВАЛЬСЬКИЙ-БІЛОКРИЛИЙ Я. Дослідження багатошарового поселення Белз-22 131

МИЛЯН Т. Р., НАЗАР І. І., КІСІЛЕВИЧ Ю. Ю., КОВАЛЬСЬКИЙ-БІЛОКРИЛИЙ Я. В. Нововиявлені пам'ятки на території Сокальського району Львівщини 132

НАЗАР І., КІСІЛЕВИЧ Ю., КОВАЛЬСЬКИЙ-БІЛОКРИЛИЙ Я. Дослідження багатошарового поселення Корчів-15 134

СІЛАЄВ О., НАЗАР І. Археологічні вишукування в зоні будівництва магістрального газопроводу-інтерконектора «Дроздовичі — Більче-Волиця» 135

СІЛАЄВ О., НАЗАР І., КОНОПЛЯ В. Розвідки та дослідження на Львівщині 139

ФИЛИПЧУК А. М., ФИЛИПЧУК М. А. (†) Підсумки робіт на території Пліснеського археологічного комплексу 131

ШНІЦАР М. Г., ЛАЗУРКО О. Р. Археологічні дослідження у м. Львові 142

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

БОНДАРЕНКО Д., СМИРНОВ О. І. Розкопки античного поселення Вікторівка-І 144

БУЙСЬКИХ А. В., ТВАРДЕЦЬКИЙ А., НОВІЧЕНКОВА М. В. Перші результати Україно-Польського проекту з дослідження римської цитаделі в Ольвії 146

БУЙСЬКИХ А. В., ФОРНАС'Є Й., КУЗЬМІЩЕВ О. Г. Дослідження ольвійського передмістя біля Західних воріт 148

БУЙСЬКИХ А. В., ШЕЙКО І. М. Дослідження південно-східної частини Ольвії (ділянка р-25) 150

ГОРБЕНКО К. В. Розкопки приміщення 21 на території укріпленого поселення Дикий Сад 151

ІВЧЕНКО А. В. Дослідження на некрополі Ольвії 155

КОЗЛЕНКО Р. О. Дослідження римського форту Кам'янка V 157

КРУТІЛОВ В. В., СМИРНОВ О. І., БОНДАРЕНКО Д. В. Розкопки античного поселення Борисфен (о. Березань) на ділянці «ГШ» 159

ПІСТРУІЛ І. В., ГЛАВЕНЧУК А. В. Дослідження пізньопалеолітичного поселення Анетівка II у 2015—2016 роках 161

СМИРНОВ О. І., СМИРНОВ Л. І. Дослідження поселення Велика Кореniха III 165

ФОМЕНКО В. М., ТОВКАЙЛО М. Т., ДЯЧЕНКО М. А. Дослідження багатошарових поселень і могильників Гард та Лідина Балка в ложі Олександрівського водосховища 168

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

БОГУСЛАВСЬКИЙ Г. С., МАСЮТА Д. О., ОСТАПЕНКО П. В. Розкопки античної Тіри та середньовічного Білгорода 171

КІОСАК Д. В., КОЛЕСНИЧЕНКО А. М. Розкопки на комплексі пам'яток «Кам'яне-Завалля» на Савранщині 172

ТЕРЕЩЕНКО О. І. Підводні дослідження античного вітрильника поблизу о. Зміїний 173

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

ГРЕЧКО Д. С., КАРАВАЙКО Д. В., КРЮТЧЕНКО О. О. Дослідження Більського археологічного комплексу 178

ЗАДНІКОВ С. А. Короткі підсумки досліджень Східного укріплення Більського городища 181

КОВАЛЕНКО О. В., ЛУГОВИЙ Р. С. Розкопки на території сотенного містечка Балаклія 182
МИРОНЕНКО К. М., СИДОРЕНКО О. В., СУПРУНЕНКО О. Б. Обстеження Лубенського Верхнього Валу 184
ПУГОЛОВОК Ю. О., ВОЛОДАРЕЦЬ-УРБАНОВИЧ Я. В. Дослідження Глинського археологічного комплексу 187
РЕЙДА Р. М., ГЕЙКО А. В., САПЄГІН С. В. Дослідження Шишацького могильника 189
РОМАШКО О. В. Розвідки у межах Великого укріплення Більського городища 190
СУПРУНЕНКО О. Б. Дослідження кургану на Замковій горі 191
СУПРУНЕНКО О. Б. Продовження робіт по вул. Стрітенській, 22 у Полтаві 193
СУПРУНЕНКО О. Б., МИРОНЕНКО К. М., СИДОРЕНКО О. В. Обстеження Замкової гори у Лубнах 196
ШАПОРДА О. М. Дослідження експедицією Історико-культурного заповідника «Більськ» території Більського археологічного комплексу 198
ШЕРСТЮК В. В. Археологічні розвідки на території Полтавської області 202
ШЕРСТЮК В. В. Розкопки на території Манжеліївського городища на Полтавщині 205
ШЕРСТЮК В. В., ПРЯДКО О. О. Розвідки на території Оржицького району Полтавської області 207
ШРАМКО І. Б., ЗАДНІКОВ С. А. Результати досліджень могильника Скоробір 209
ШРАМКО І. Б. Дослідження зольника 13 на Західному Більському городищі 210
ЯКОВЛЄВА Л. Розкопки Гінцівського верхньопалеолітичного поселення 211

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

БАРДЕЦЬКИЙ А. Б., ВЕРТЕЛЕЦЬКИЙ Д. Ю., ТКАЧ В. В. Укріплене поселення трипільської культури Мирогоща-15 214
ВОЙТЮК О. Обстеження укріплень доби середньовіччя і раннього модерного часу на Рівненщині 217
ПРИЩЕПА Б. А., ВОЙТЮК О. П., КОЖУШКО О. К. Обстеження пам'яток поблизу сіл Вільгір і Колесники 219
ПРИЩЕПА Б. А., ВОЙТЮК О. П., ЧЕКУРКОВ В. С. Розкопки в урочищі Пастівник у Пересопниці . . . 223
ПРИЩЕПА Б. А., ХАРКОВЕЦЬ Ю. І., ВОЙТЮК О. П. Перші археологічні дослідження Рівненського замку 226
ПШЕНИЧНИЙ Ю. Продовження досліджень місцезнаходження Спасо-Преображенського монастиря у м. Дубні 229
ХАРКОВЕЦЬ Ю. І., ТКАЧ В. В. Розвідки в Дубенському районі Рівненської області. 232

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

ВИНОГРОДСЬКА Л. І. Археологічні дослідження у м. Кролевець в 2016 році 234
ГРЕЧКО Д. С., КОРОТЯ О. В., ОСАДЧИЙ Є. М., КРЮТЧЕНКО О. О. Розвідки на Сумщині. 236
КАРАВАЙКО Д. В., ПЛАКСІНА О. В. Дослідження на Путивльщині. 238
ПЕТРАУСКАС О. В., ФЕДОСОВА Г. С. Розвідки в Шосткинському районі Сумської області. 241

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

ЯГОДИНСЬКА М., СТРОЦЕНЬ Б. Дослідження на території замку в місті Кременець 242

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

ГОЛУБЄВА І. В., ОКАТЕНКО В. М., ГОЛУБЄВ А. М. Дослідження посаду Харківської фортеці 244
КВІТКОВСЬКИЙ В. І. Багатошарове селище П'ятницьке-І на Харківщині. 245
КОЛОДА В. В. Дослідження поблизу с. Мохнач . 248
КРЮТЧЕНКО О. О. Розвідки на території Зміївського району 249
ЛЮБИЧЕВ М. В., МИЗГІН К. В., ВАРАЧОВА К. Г., ШУЛЬТЦЕ Е. Дослідження археологічного комплексу пізньоримського часу біля с. Війтенки. 251
ОКАТЕНКО В. М., ГОЛУБЄВА І. В., СВИСТУН Г. Є. Розкопки в історичному центрі м. Богодухова. 252
ОКАТЕНКО В. М., ГОЛУБЄВ А. М., СЛЕДЮК Д. В. Охоронні археологічні дослідження ДП ОАСУ «Слобідська археологічна служба» на території м. Харкова та Харківської обл. у 2016 р.. 254
ОКАТЕНКО В. М., КРЮТЧЕНКО О. О. Дослідження Перекопського валу на Харківщині 257
ОКАТЕНКО В. М., СКОРИЙ С. А. Дослідження скіфського кургану «Турецька Могила». 259
ПЕЛЯШЕНКО К. Ю. Розкопки Циркунівського городища. 263
СНІЖКО І. А., БАБЕНКО Л. І. Дослідження пізньопалеолітичної стоянки біля с. Кам'янка. 264
ФІЛАТОВ Д. О., ЛЮБИЧЕВ М. В. Дослідження на могильнику черняхівської культури Зачепилівка 266
ФІЛАТОВ Д. О. Розвідки на теренах Великобурлуцького району Харківщини. 267
ЮРЧЕНКО А. Дослідження в Чугуївському районі. 268

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

СИМОНЕНКО О. В., ДЗНЕЛАДЗЕ О. С., СІКОЗА Д. М., ТЕЛІЖЕНКО С. А. Дослідження на Херсонщині 269
СМИРНОВ О. І., СМИРНОВ Л. І. Розвідки на території Херсонської області 270

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

ВЄТРОВ В. С., СТЕПАНЧУК В. Н., КАРМАЗИНЕНКО С. П. Роботи загону Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» 273
ГУЦАЛ А. Ф., ГУЦАЛ В. А., МОГИЛОВ О. Д. Дослідження Рудковецького городища 274
КІОСАК Д. В., КОВАЛЬСЬКИЙ Л. Розвідки пам'яток енеоліту в Ізяславському районі 275
НЕЧИТАЙЛО П. О., ЧЕРНОВОЛ Д. К., СТАРЕНЬКИЙ І. О., БОЛТАНЮК П. А. Археолого-архітектурні дослідження у Кам'янці-Подільському 276
СТЕПАНЧУК В. М., ВЕКЛИЧ Ю. М., ВЄТРОВ В. С., КАРМАЗИНЕНКО С. П., ПОГОРІЛЕЦЬ О. Г. Роботи нижньопалеолітичної експедиції ІА НАН України 280
ЯКУБОВСЬКИЙ В. І., ТИМКІВ С. А. Розкопки городища літописного м. Губин 281

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

БОЛТРИК Ю. В., ПРОБИЙГОЛОВА О. С., КАРМАЗІНА Л. В., КУШТАН Д. П., КОЛОМІЄЦЬ С. П. Дослідження городища на горі Лисуха 283
БОРИСОВ А. В., МАРЧЕНКО О. В. Дослідження у Нижньому Пороссі 287

ВІДЕЙКО М., БУРДО Н., СЛЄСАРЄВ Є., МЮЛЛЕР Й., ХОФМАН Р., УЛРАУ Р. Дослідження поселення трипільської культури біля с. Майданецьке. 288
КУШТАН Д. П., СИВОЛАП М. П., МАРЧЕНКО О. В. Розвідки в Потясминні 293
ЛИЗУН О. М., ШИДЛОВСЬКИЙ П. С., ЦВІРКУН О., ФЕДЬКО В. Ф. Нові верхньопалеолітичні місцезнаходження в Канівському Подніпров'ї . . . 295
ПРЯДКО О. О. Розвідки в Драбівському районі на Черкащині 298
ШИДЛОВСЬКИЙ П. С., ПЕАН С., ЕЗАРТС П., ЛИЗУН О. М. Дослідження Межиріцької стоянки — 50 років по відкриттю 299

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

ІЛЬКІВ М. В, ПИВОВАРОВ С. В., БУЙНОВСЬКА Є. В., КАЛІНІЧЕНКО В. А. Дослідження Хотинської фортеці. 302
ІЛЬКІВ М. В., КУЛАКОВСЬКА Л. В., УСИК В. І. Палеолітичне місцезнаходження на території Хотинської фортеці. 304
ІЛЬКІВ М. В., ПИВОВАРОВ С. В., МИХАЙЛИНА Л. П., КАЛІНІЧЕНКО В. А. Розвідкові дослідження в околицях Чернівців 306
ПЕТРАУСКАС О. В., АВРАМЕНКО М. О., МИЛЯН Т. Р., ДІДЕНКО С. В., НАДВІРНЯК О. В. Дослідження біля с. Комарів. 307

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

БОНДАР О. М., ВЕРЕМЕЙЧИК О. М. Дослідження літописного Листвена 309
ВЕРЕМЕЙЧИК О. М., БОНДАР О. М. Дослідження Любецької експедиції. 311
ЖАРОВ Г. В., ЛИСЕНКО С. Д. Нові пам'ятки доби бронзи у Чернігівській області 312
КЕДУН І. С., ПАРХОМЕНКО О. Г. Дослідження на території м. Ніжин 315
КРАВЧЕНКО Р. Розвідки в Менському та Сосницькому районах 316
МОЦЯ О. П., КАЗАКОВ А. Л. Дослідження Чернігова 318
МОЦЯ О. П., КАПУСТІН К. М., СИТА Л. Ф. Дослідження в смт Седнів 319
МОЦЯ О. П., СИТА Л. Ф. Дослідження в смт Седнів у 2015 р. 321
НОГІН Є. В. Розвідки на Чернігівщині та Сумщині 323
СИТИЙ Ю. М., МЕЗЕНЦЕВ В. І. Роботи в Батурині. 324
СКОРОХОД В. М., КАПУСТІН К. М., ТЕРЕЩЕНКО О. В. Дослідження посаду Виповзівського городища. 325
СКОРОХОД В. М., МОЦЯ О. П., ЖИГОЛА В. С. Роботи на Виповзівському городищі 327
ЧЕРНЕНКО О. Є., КЕДУН І. С. Дослідження в Новгороді-Сіверському 329
ЧЕРНЕНКО О. Є., КРАВЧЕНКО Р. А., ЛУЦЕНКО Р. М. Дослідження городища Свердловське-1 330
ЧЕРНЕНКО О. Є., НОВИК Т. Г., МІХЄЄНКО К. М. Дослідження на території стародавнього Чернігова 331

МЕТОДИ ПРИРОДНИЧИХ НАУК В АРХЕОЛОГІЇ

Перелік пам'яток з біологічними визначеннями (упорядник *С. Горбаненко*) 334
ГОРБАНЕНКО С. А. Палеоетноботанічні визначення 2016 р.. 336
СЕРГЄЄВА М. С. Антракологічні дослідження . . 340
ГОРОБЕЦЬ Л. В. Дослідження решток птахів 342
ЯНІШ Є. Ю. Археозоологічні дослідження 2016 р. 343
ПОТЄХІНА І. Д. Антропологічні матеріали з пізньомезолітичного та енеолітичного могильників у Степовому Побужжі 344
ПОТЄХІНА І. Д. Перший досліджений череп з поселення культури лінійно-стрічкової кераміки на теренах України. 345
КОЗАК О. Д. Комплексні палеопатологічні й антропологічні дослідження 2016 р.. 347
СЛОБОДЯН Т. І. Антропологічний аналіз тілопальних поховань 2015—2016 рр. 349
КОЗАК О. Д. Комплексні антропологічні дослідження поховань Давньоруського та Ранньомодерного Києва (XI—XVII ст.) у 2016 р. 350
ДОЛЖЕНКО Ю. В. Краніологія похованих у Києві XVI—XVIII ст. 351
НІКІТЕНКО І. С., СТАРІК О. В. Петрографіче вивчення козацьких кам'яних хрестів з Дніпропетровського історичного музею 351
ШЕВЦОВ О. А. Дослідження залишків залізодобування з середньовічних селищ округи Києва . 353

стратиграфічну колонку, але нашарування на досліджуваній ділянці майже абсолютно позбавлені рухомого матеріалу. На особливу увагу заслуговує знахідка подвійного молдавського гроша за межами розкопу біля однієї з опор склепіння. Основні зусилля були спрямовані на розкриття і вивчення кам'яних мурувань в основі вежі, які розділяють простір підвалу на дві частини — західну й східну.

Отже, під час археологічних досліджень на території Хотинської фортеці у 2016 р. виявлено нові об'єкти та численний рухомий матеріал нового часу.

М. В. Ількiв, Л. В. Кулаковська, В. І. Усик

ПАЛЕОЛІТИЧНЕ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ХОТИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ

Під час проведення археологічних досліджень на території Хотинської фортеці експедицією Чернівецької філії ДП «НДЦ «ОАСУ» ІА НАНУ та Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича виявлено новий стратифікований пункт кам'яної доби. Його зафіксовано у південній частині фортеці на високій ділянці мису правого берега р. Дністер і невеликої притоки (185 м над рівнем моря), східніше Бендерської брами, у підніжжі пандуса, що веде на Південно-Східний бастіон. У розкопі 1 на ділянці площею 6 м^2, не потривоженій шахтою колодязя нового часу, у відкладах лесу на глибині 1,6—1,7 м виявлено крем'яні вироби (рис. 1).

Колекція нараховує 78 предметів (таблиця), виготовлених з місцевого кременя, поверхня якого вкрита біло-сірою патиною, серед яких трапляються обпалені.

У зібранні: нуклеуси (9), відщепи (32), пластини та пластинки (23), авіважі (підживлення ударної площадки) (1), луски (2), уламки (6) та знаряддя праці (5).

Нуклеуси виготовлені на досить вузьких заготовках, стандартні за характером оформлення, віднесені до категорії торцевих із латеральною та білатеральною підправкою.

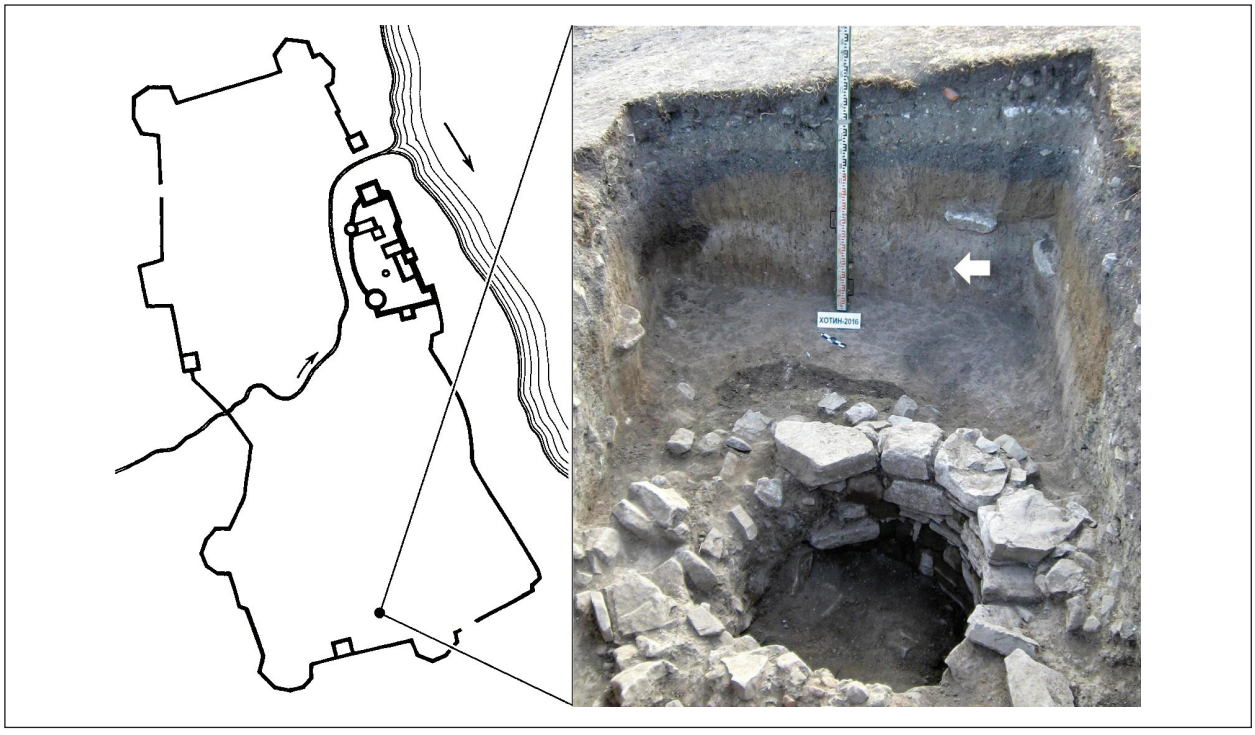

Рис. 1. Палеолітичне місцезнаходження Хотин III на території Хотинської фортеці

Колекція предметів з кременя

Назва	Кількість
Нуклеус	8
Нуклеус з відщепом (ремонтаж)	2
Відщепи	29
Відщеп з вентральним потоншенням	1
Відщеп із 2 фрагментів (ремонтаж)	1
Пластини, пластинки	20
Пластина з 2 частин (ремонтаж)	1
Пластини, що захопили нижній край нуклеуса	2
Авіваж (скол підправки ударної площадки)	1
Луски	2
Уламки	6
Скребок з косотронкованим кінцем	1
Різці на зламі	3
Тронкована пластина	1
Разом	78

Розміри 3—5 см × 2—3 см × 3—5 см. Відмічені сліди підправки дорсального краю між площадкою та робочою поверхнею. Ударні площадки скошені, пласкі. Усі нуклеуси використовувалися для зняття пластинок та мікропластин (пластинки мають ширину 7—12 мм, мікропластини — шириною до 7 мм) (рис. 2).

Продукти розколювання (відщепи, пластини) мають невеликі розміри (2—3 см). Серед пластин є реберчасті, що свідчать про початкову стадію розколювання або переоформлення нуклеуса в процесі роботи. Разом з авіважем (скол підживлення ударної площадки) та лусками вони відносяться до так званих технічних сколів. Більшість сколів фрагментовано, ударні площадки відсутні. Поодиноко трапляються ударні площадки з так званою губкою, що свідчить про застосування м'якого відбійника.

Знаряддя праці представлено трьома різцями на зламі, комбінованим знаряддям (один край пластини оформлено як скребок, протилежний — тронкований) та тронкованою пластиною. Варто зразу ж відмітити, що знаряддя досить невиразні.

Зафіксовано випадки ремонтажу, що свідчить про інсітність колекції. У попередньому плані індустрію можна віднести до гравету / епігравету.

У 1946 р. П. Й. Борисковський поблизу м. Хотина (500 м вище за течією від Хотинської фортеці) на березі Дністра зібрав невелику колекцію крем'яних виробів, серед яких були нуклеуси та відщепи. На думку автора знахідок, їх можна було б віднести до мустьє. Цю гіпотезу підтримав і П. П. Єфименко. Зображені у публікації артефакти виглядають досить невиразними, віднести їх беззастережно саме до середнього палеоліту не є коректним.

Вочевидь і сам П. Й. Борисковський був не впевненим у цьому датуванні, оскільки, підсумовуючи короткий опис мустьєрських пам'яток у регіоні, пише: «Как мы видим, кроме Касперовцев, остальные местонахождения Поднестровья можно назвать мустьерскими лишь очень условно. Это следы палеолитических местонахождений архаического облика и неопределенного возраста». Одначе, пункт «Хотин» ввійшов до переліку палеолітичних місцезнаходжень долини Дністра.

Верхньопалеолітичне, на думку Б. О. Тимощука, місцезнаходження локалізується також у східній частині населеного пункту, на високому мису правого берега р. Дністер, в ур. Грабарня.

Зважаючи на ці факти, нову пам'ятку, зафіксовану у 2016 р., слід іменувати Хотин III.

Дотепер у Хотинському районі була відома лише одна стратифікована палеолітична стоянка Кетроси, археологічний шар якої було віднесено до середнього палеоліту (молдовське левалуа). Хотин III є другою стратифікованою палеолітичною пам'яткою і, на думку авторів, перспективною з точки зору подальших досліджень.

Рис. 2. Нуклеуси